

Naimova Sh.Gʻ.

Axborot-texnologiyalari va menejment universiteti magistranti

MINTAQADA ZIYORAT TURIZMINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH VA RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Annotatsiya: Mazkur tadqiqot mintaqada ziyorat turizmini diversifikatsiya qilish va uni rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish masalalariga bagʻishlangan. Ziyorat turizmi nafaqat diniy-madaniy ahamiyatga ega boʻlgan tarmoq, balki mintaqaviy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim yoʻnalish sifatida qaraladi. Shu sababli, uning diversifikatsiyasi orqali xizmatlar sektori kengaytirilishi, mavsumiy cheklovlar kamaytirilishi va turistik oqimni koʻpaytirish imkoniyatlari yaratilishi mumkin.

Tadqiqotda ziyorat turizmini sogʻlomlashtirish, gastronomik, ekoturizm va madaniy turizm bilan uygʻunlashtirish, transport va mehmonxona infratuzilmasini takomillashtirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, marketing strategiyalarini kuchaytirish hamda davlat-xususiy sheriklik asosida investitsiyalarni jalb qilish kabi diversifikatsiya mexanizmlari ilmiy jihatdan asoslangan holda tahlil qilingan.

Shuningdek, xalqaro tajribalar asosida ziyorat turizmini rivojlantirishning samarali strategiyalari koʻrib chiqilib, Qashqadaryo viloyati misolida uning iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan rivojlanishiga qoʻshayotgan hissasi baholangan. Natijalar asosida mintaqaviy turizm siyosatini takomillashtirish boʻyicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan..

Kalit soʻzlar: ziyorat turizmi, diversifikatsiya, turizm infratuzilmasi, mintaqaviy iqtisodiyot, investitsiyalar, turizmni rivojlantirish, innovatsion xizmatlar, raqamli texnologiyalar, davlat-xususiy sheriklik, ekoturizm, sogʻlomlashtirish turizmi, gastronomik turizm, marketing strategiyalari, transport va mehmonxona infratuzilmasi.

Kirish. Mamlakatimizda turizm industriyasini zamonaviy asoslarda barqaror rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi kunda ziyorat turizmini diversifikatsiya qilish va uning rivojlanish mexanizmlarini takomillashtirish sohasida innovatsion infratuzilmalarni barpo etish, sohaga investitsiyalar jalb qilish, xizmatlar spektrini kengaytirish hamda turistik salohiyatdan samarali foydalanish boʻyicha tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Ziyorat turizmini rivojlantirishda anʼanaviy usul va vositalar muqaddas joylarni jozibali ziyorat yoʻnalishlariga aylantirish, turistik xizmatlarning sifati va salohiyatini oshirish, halol turizm konsepsiyasini rivojlantirish kabi jihatlarga asoslanadi. Biroq, turistik faoliyatni zamonaviy yondashuvlar asosida diversifikatsiya qilish zarurati ortib bormoqda. Xususan, ziyorat turizmini ekologik turizm, sogʻlomlashtirish turizmi, gastronomik turizm va madaniy turizm bilan uygʻunlashtirish, innovatsion xizmat turlarini joriy etish, raqamli texnologiyalar asosida ziyorat turizmini rivojlantirish hamda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini takomillashtirish kabi masalalar dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Shuningdek, ziyorat turizmi faoliyatining innovatsion va investitsion faolligini oshirish, klaster tizimlarini joriy etish orqali mintaqaviy turizmni yanada rivojlantirish zarurati mavjud. Xalqaro tajriba shuni koʻrsatmoqdaki, ziyorat turizmini diversifikatsiya qilish orqali xizmatlar sohasi va hududiy iqtisodiyotni samarali rivojlantirish mumkin. Shu bois, mamlakatimizda ziyorat turizmini yangi zamonaviy mexanizmlar asosida takomillashtirish va diversifikatsiya qilish

iqtisodiy samaradorlikni oshirish hamda turizm sohasining raqobatbardoshligini ta'minlash uchun muhim strategik yo'nalishlardan biri bo'lib qolmoqda.

Ziyorat turizmini diversifikatsiya qilish zarurati va uni rivojlantirishning dolzarbligi hozirgi zamon talablariga javob berishi hamda global iqtisodiy jarayonlarga integratsiya qilish zarurati bilan izohlanadi.

Ziyorat turizmi iqtisodiy rivojlanishning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, uning samarali boshqarilishi quyidagi jihatlar bilan asoslanadi:

❖ **ziyorat turizmi iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri sifatida kelajakda yuqori sur'atlar bilan rivojlanishi lozimligi** – turizm sohasi mintaqaviy va milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, diversifikatsiya orqali xizmatlar turlarining kengayishi turistik faoliyatning uzoq muddatli rivojlanishini ta'minlaydi;

❖ **ziyorat turizmi rivojlanishi natijasida yangi ish o'rinlari yaratilishi**-xizmat ko'rsatish, infratuzilma, tadbirkorlik va transport tizimining rivojlanishi aholi bandligini oshirishga xizmat qiladi;

❖ **jahon miqyosida ziyorat turizmining jadal rivojlanishi**-global miqyosda turizm sohasi yil sayin o'sib bormoqda va O'zbekistonning boy madaniy merosi bu jarayonga faol qo'shilish uchun qulay imkoniyat yaratadi;

❖ **ziyorat turizmiga xalqaro talabning ortib borishi**-hozirgi kunda musulmon sayyohlar oqimi oshib borayotgani hisobga olinsa, halol turizm konsepsiyasi va innovatsion xizmatlar joriy etish orqali xizmatlar eksportini kengaytirish mumkin;

❖ **aholi daromadlari oshishi va turizm xizmatlariga talabning ortishi**-turizm xizmatlarini diversifikatsiya qilish orqali ichki va xalqaro sayyohlar uchun raqobatbardosh mahsulotlar taklif etish imkoniyati paydo bo'ladi;

Ziyorat turizmini diversifikatsiya qilish, shuningdek, investitsion jozibadorlikni oshirish, davlat-xususiy sheriklik asosida turizmni rivojlantirish, innovatsion xizmatlarni joriy etish kabi zamonaviy yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Jahon tajribasiga asoslangan holda, ziyorat turizmini klaster modeli asosida tashkil etish, raqamli texnologiyalarni joriy qilish, infratuzilmani modernizatsiya qilish va xizmatlar turlarini ko'paytirish kabi mexanizmlar orqali sohaning barqaror o'sishiga erishish mumkin.

Turistik faoliyatni innovatsion va investitsion jihatdan faollashtirish, pandemiyadan keyingi davrda uning rivojlanish bosqichini yangi darajaga olib chiqish O'zbekiston sharoitida ziyorat turizmini rivojlantirishning strategik yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Shu sababli, ziyorat turizmini diversifikatsiya qilish va rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

1-jadval.

Turistlar tashrif buyuradigan ziyorat obyektlari haqida ma'lumot¹.

T/R	Tuman va shaharlar	Ziyoratgoh nomi	Sig'imi (kishi)
1	Kitob tumani	Hazrati Bashir ziyoratgohi	1500
2	Kitob tumani	Xo'ja Imkanagiy ziyoratgohi	1000
3	Kitob tumani	Mavlono Darvesh Muxammad Vaxshuvoriy ziyoratgohi	700
4	Kitob tumani	Xo'ja Ne'matulloh maqbarasi	500

¹ Muallif ishlanmasi

5	Muborak tumani	Muborak al-Mervaziy ziyoratgohi	1000
6	Qamashi tumani	Langar ota ziyoratgohi	500
7	Kasbi tumani	Murodbaxsh ota ziyoratgohi	500
8	Koson tumani	Qusam ota ziyoratgohi	500
9	Qarshi tumani	Imom Muin Nasafiy majmuasi	500
10	Qarshi shahar	Abu Ubayda ibnal-Jarrox ziyoratgohi	300
11	G'uzor tumani	Mirijanda ota ziyoratgohi	1000
12	Shahrisabz shahar	Oq Saroy majmuasi	1000
13	Shahrisabz shahar	Chubin madrasasi	500

Bugungi kunda Qashqadaryo viloyatida ziyorat turizmni rivojlantirish bo'yicha dasturlar ishlab chiqilgan va ular bo'yicha qizg'in ishlar amalga oshirilmoqda. Bunga Qashqadaryo viloyatining xususiyatlaridan, mavjud turistik resurslaridan kelib chiqqan holda yondoshilmoqda.

Qashqadaryo viloyatida ziyorat turizmi obyektlaridan orasida eng ko'p tashrif buyuriladigan joy "Oqsaroy" majmuasi, "Ko'kgumbaz" masjidi, "Amir Temur kichik g'ori", "Hazrati Bashir" maqbarasi, "Hazrati Sulton" maqbarasi, "Abu Mu'in Nasafiy" va "Abu Ubayda ibn al-Jarroh" yodgorlik majmualari hisoblanadi. Ushbu ziyorat obyektlariga 2023-yilda 1398 nafar ziyoratchi tashrif buyurgan. Bu ko'rsatkich 2019-yilga nisbatan 2 baravarga qisqargan. Buning asosiy sababi "COVID-19" koronavirus pandemiyasi va ziyorat turizmi infratuzilmasining kam rivojlanganligidir.

Bizning fikrimizcha, ziyorat turizmini diversifikatsiya qilish orqali Qashqadaryo viloyati nafaqat ichki va tashqi ziyoratchilar uchun yanada jozibador bo'ladi, balki viloyat iqtisodiyotiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayonda mahalliy tadbirkorlikni rivojlantirish, infratuzilmani yaxshilash va innovatsion yondashuvlarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga:

birinchidan, viloyat infratuzilmasining yaxshilanishiga olib keladi (yo'llar, transport-kommunikatsiya, suv ta'minoti, mehmonxonalar va mehmonlarni joylashtirish obyektlari).

ikinchidan, Qashqadaryo viloyati tumanlarida qo'shimcha ish joylarini yaratish orqali aholining bandligi oshadi va ularning daromadlari ortadi, natijada viloyat aholisi turmush darajasi yaxshilanadi.

uchinchidan, xorijiy mamlakatlardan tashrif buyuruvchilarning yanada ko'payishiga olib keladi va ayrim ziyorat obyektlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish imkonini oshiradi.

1-jadvalda mintaqaning asosan xorijiy ziyoratchilar tashrif buyuradigan salohiyatli ziyorat obyektlari to'g'risida ma'lumot keltirilgan. Ziyorat turizmi uchun tashrif buyuruvchilar 3 toifada, ya'ni, O'zbekiston Respublikasi fuqarolari ziyoratchilari, MDH mamlakatlari ziyoratchilari va uzoq xorij davlatlaridan tashrif buyuruvchi ziyoratchilar joylashish holati tahlil qilindi.

O'zbekiston Respublikasi bo'yicha 2019-yilda 105221 nafar ziyoratchilar tashrif buyurishgan. Shundan, O'zbekiston Respublikasi ziyoratchilari 54,6 foizni, MDH mamlakatlari ziyoratchilari 12,2 foizni va uzoq xorij davlatlari ziyoratchilari 33,2 foizni tashkil etadi. Shu jumladan, Qashqadaryo viloyatida mutanosib ravishda 53,2, 8,4 va 38,4 foizni tashkil etib, jami tashrif buyurgan ziyoratchilarning Qashqadaryo viloyatidagi ulushi 2,5 foizga to'g'ri keladi. Shuni qayd

etish lozimki O‘zbekiston Respublikasi ziyorat turizmida Qashqadaryo viloyatining ulushi 2019-yildagi 2,5 % dan 2023-yilda 4,2 % ga oshgan. (2-jadval).

2-jadval

Qashqadaryo viloyatiga ziyorat maqsadida tashrif buyuruvchilarning joylashish holati².

T/R	Ko‘rsatkichlar	Yillar					2023-yilda 2019-yilga nisbatan o‘zgarishi (%)
		2019	2020	2021	2022	2023	
O‘zbekiston Respublikasi hududlari bo‘yicha tashrif buyurgan ziyoratchilar:							
1.	O‘zbekiston Respublikasidan	57452	28022	19270	21197	23741	41,3
2.	MDH mamlakatlaridan	12881	4626	1988	2189	2452	19,0
3.	Uzoq xorij davlatlaridan	34888	9534	5787	6368	7133	20,4
4.	JAMI	105221	42182	27045	29754	33326	31,7
Qashqadaryo viloyati hududiga tashrif buyurgan ziyoratchilar:							
1.	O‘zbekiston Respublikasidan	1416	177	1065	1162	1289	91,0
2.	MDH mamlakatlaridan	224	47	10	12	14	6,3
3.	Uzoq xorij davlatlaridan	1021	0	76	85	95	9,3
4.	JAMI	2661	224	1151	1259	1398	52,5
5.	Tashrif buyuruvchi ziyoratchilarning Qashqadaryo viloyatidagi	2,5	0,5	4,3	4,2	4,2	*

² Muallif ishlanmasi

	ulushi (%) da						
--	---------------	--	--	--	--	--	--

Bu ko'rsatkichlar yillar davomida o'zgarib borgan. Buning asosiy sababi 2020-2021-yillarda Koronavirus pandemiyasining salbiy ta'siri oqibatida keyingi yillarda ziyoratchilarning tashrifi viloyatda kamayib borgan.

Shuni qayd etishimiz lozimki, 2023-yilda O'zbekiston Respublikasi bo'yicha ziyorat turizmi bo'yicha tashrif buyuruvchilar 2019-yilga nisbatan 31,7 foizga, shu jumladan, Qashqadaryo viloyati bo'yicha 52,5 foizga kamaygan.

Qashqadaryo viloyatida ziyorat turizmini diversifikatsiya qilishni takomillashtirish maqsadida quyidagi ishlarni amalga oshirishimiz lozim:

Xulosa va takliflar. Ziyorat turizmi bo'yicha Qashqadaryo viloyatining tuman (shahar)lari ham o'ziga xos xususiyat va yo'nalishlarga ega. Shu tufayli ilmiy tavsiyalarimizni birinchi galda, ushbu hududga mos tarzda ishlab chiqishni maqsadga muvofiq, deb topdik. Bunda ziyorat turizmini rivojlantirish uchun bir qancha mexanizmlardan foydalanish zarur:

- ziyorat turizmini eko-turizm va wellness (sog'lomlashtirish) yo'nalishlari bilan bog'lab sayyohlar uchun muqobil xizmatlarni joriy etish;
- viloyatdagi hunarmandlar va tadbirkorlar uchun maxsus dasturlar ishlab chiqib, ziyorat maskanlarida milliy mahsulotlar savdosini tashkil etish;
- islomiy ta'limotning sof va an'anaviy qadriyatlarini targ'ib qilish, shuningdek, xalqaro miqyosdagi ilmiy tadqiqotchilar va sayyohlarni jalb etish maqsadida "Abu Mu'in Nasafiy" ziyoratgohi negizida "Aqida maktabi" faoliyatini yo'lga qo'yish maqsadga muvofiq;
- har bir mintaqaning ziyorat maskanlari joylashgan hududiy xususiyatlarini inobatga olgan holda, ularning rivojlanish drayveri sifatida ahamiyatini belgilash hamda ziyorat turizmi xizmatlarini ushbu jarayon bilan uzviy uyg'unlashtirish. (masalan, Qashqadaryo viloyatining Shahrisabz shahri tarixiy va madaniy merosi bilan ajralib turadi. Amir Temur va Temuriylar sulolasiga oid muqaddas ziyorat maskanlari bu hududning turizm salohiyatini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu bois, Shahrisabzning tarixiy-madaniy yo'nalishdagi drayverlik roli inobatga olinib, bu yerdagi ziyorat turizmi xizmatlari madaniy meros bilan uyg'unlashtirilishi maqsadga muvofiq;
- Mintaqadagi har bir ziyorat maskanida (agar obyekt sifatida mavjud bo'lsa) ushbu ziyoratgohning tarixiy, diniy va madaniy ahamiyatini yorituvchi maxsus muzeylar tashkil etish;

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati.

1. Жалолиддинова Х., Нурматова С. Туризм в Узбекистане после COVID-19. //Научно-электронный журнал "Экономические и инновационные технологии", 2021. - № 1 (январь-февраль). – С. 333-341;
2. Safarova N.N. Iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga turizm sohasi ta'sirini baholash usullarini takomillashtirish: i.f.d.. dokt. dissertatsiya avtoref. – Tashkent, 2018;
3. Тураев Б.Х. Развитие организационно-экономических механизмов управления региональным туризмом: Автореф... докт. экон. наук. – Т., 2011. – 52 с.;
4. Эргашев Р., Узоков Ж. "Значение опыта зарубежных стран в развитии сферы паломнического туризма в регионе" // "Экономика и социум", научное электронное издание, Impact factor, ISSN: 2225-1545, №3(118) 2024, С. 889-897.
5. Ergashev R., Uzoqov J. "The importance of increasing the potential of pilgrimage tourism in the development of the economy of Kashkadarya region"// International Scientific Research Journal, Impact factor, ISSN: 2776-0979, Volume 5, Issue 4, April - 2024, 328-333.

6. Uzaqov J.N. “Mintaqa ziyorat turizmi salohiyatini oshirishda davlat-xususiy sheriklik mexanizmini joriy etishning iqtisodiy samaradorligi”. for participation in the scientific online conference “Problems and solutions of scientific and innovative research” with an article entitled. Volume 01, Issue 03, 2024. 45-53.
7. Jamshid Uzokov. “Government regulation and management of the development of pilgrimage tourism in uzbekistan.”// Journal of Management Value & Ethics, Gwalior management academy, ISSN: 2249-9512, Jan-March 24 Vol. 14 No. 01, Sijf 8.001 & Gif 0.626, 101-113. (08.00.00-Iqtisodiyot fanlari; Osiyo mamlakatlari nashrlari. №6)
8. Ergashev R.X, Uzoqov J.N. “Ziyorat turizmi tarmog‘ining iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligini oshirish yo‘llari”//, Scienceproblems.uz. ilmiy-amaliy elektron jurnal, ISSN: 2181-1342, №2024-5 son, 4-jild, B. 57-62.